

## ZDÔVODNENIE ĽUDSKÝCH PRÁV V KONCEPCII EFEKTÍVNEHO ALTRUIZMU

MARTIN FOLTIN, Filozofický ústav Slovenskej akadémie vied, Bratislava, SR

FOLTIN, M.: Reasoning of Human Rights in the Concept of Effective Altruism  
FILOZOFIA, 74, 2019, No 8, pp. 622 – 636

The paper deals with the normative reasoning of human rights in the concept of effective altruism. It focuses on the analysis of the works of Peter Singer and Thomas W. Pogge, who argue in favor of the moral obligation to protect human rights of people living in extreme poverty. The aim of the paper is to introduce the main principles of the universal and perfectionist-utilitarianist perspective of Peter Singer, the political understanding of protection of human rights by Thomas Pogge and the idealized ethical concept of effective altruism. In the article we say that normative philosophical reasonings are not sufficient to justify the protection of human rights and that they are only one of many alternatives to their reasoning.

**Keywords:** Human rights – Effective altruism – Consequentialism – Singer, P. – Reasoning of human rights – Pogge, Th. – Poverty – Global justice

### Úvod

V štúdií sa zaoberáme normatívnym zdôvodnením ľudských práv v koncepcii efektívneho altruizmu.<sup>1</sup> V prvej časti sa zameriavame na hlavné normatívne zdôvodnenia Petra Singera, ktoré obsahujú univerzálno-utilitaristické predpoklady. Jeho morálno-kozmopolitný pohľad rozširujeme o inštitucionálno-politickú perspektívu Thomasa Poggeho. V štúdií vychádzame z hypotézy, že tieto morálno-kozmopolitné a inštitucionálno-politické pohľady sú charakteristické pre súčasný efektívny altruizmus, pretože sú jedným z pilierov, ktoré podporujú snahu altruistických subjektov, aby zväzili, akým spôsobom využívajú zdroje či akú z altruistických možností je správne vybrať. Filozofia má pri tomto zdôvodňovaní dôležitý význam. Jej priestor vidíme v kritickom pristupovaní k tomu, ako sa využívajú filozofické normatívne zdôvodnenia na určenie explicitných a implicitných princípov normatívnych hodnôt, preferencií, metodík či politicko-inštitucionálnych úsudkov. To je aj dôvod, prečo sa pokúsime ukázať, že efektívny altruizmus

---

<sup>1</sup> Cenné a kritické pripomienky anonymných recenzentov časopisu *Filozofia* vo veľkej miere prispeli k objasneniu našich stanovísk, za čo im patrí aj srdečná vďaka.

sa nesnaží len reformovať spôsob altruistického správania, ale aj medzinárodné politické inštitúcie, ktoré podporujú západné krajiny, čím sa zamýšľame nad tým, či efektívni altruisti obhajujú pozitívnu alebo negatívnu morálnu povinnosť.

Ďalším cieľom tejto štúdie je objasniť vybrané nedostatky súvisiace s ideou ľudských práv v koncepcii efektívneho altruizmu. V tomto zmysle obhajujeme tézu, že transformácia morálnych základov, ako vyplýva z morálno-kozmpolitnej obhajoby ľudských práv, je prakticky nemožná, pretože normatívne zdôvodnenia nemožno redukovať na fakty a že individuálna transformácia našej morálky môže byť v priamom rozpore so spoločenskými normami a inštitucionálnymi pravidlami. V poslednej časti argumentujeme, že morálne a politické normatívne zdôvodnenia ľudských práv nie sú postačujúce na ich zdôvodnenie, pretože neberú do úvahy právnu normatívnosť ľudských práv.

### 1. Základné idey efektívneho altruizmu

Filozofické východiská efektívneho altruizmu možno doložiť na základe eseje Petra Singera z roku 1972, v ktorej tvrdil, že obyvatelia bohatých krajín majú povinnosť pomáhať chudobným obyvateľom v rozvojových krajinách. Jeho argumentácia pozostávala z troch premís:

**Premisa 1:** Utrpenie a smrť sú zlé. (Singer nepredpokladá, že túto premisu by sme mohli nejakým spôsobom spochybniť);

**Premisa 2:** Ak je v našich silách zabrániť niečomu, čo je zlé, bez toho, aby sme obetovali čokoľvek, čo môže mať porovnateľne morálny význam, z morálneho hľadiska by sme to mali vykonať (tzv. princíp obetovania sa – *Principle of Sacrifice*<sup>2</sup>);

**Premisa 3:** Je v našej moci, aby sme zabránili utrpeniu, ktoré prežívajú chudobní, a to darovaním do jednej z charít.

**Záver:** Máme morálnu povinnosť zamedziť utrpeniu a umieraniu chudobných, a to darovaním finančných prostriedkov charite (Singer, 1972, 231 – 232).

V štúdiu sa zameriavame prioritne na druhú premisu, ktorá zahŕňa princípy morálneho kozmpolitizmu (princíp negatívnej morálnej povinnosti a univerzálnej perspektívy). Zdôvodnenie morálneho kozmpolitizmu obsahuje aj metodologický postup, na základe ktorého možno nejaký čin označiť za viac alebo menej užitočný – tzv. princíp maximalizácie úžitku. Hlavným dôvodom tohto zamerania je naše presvedčenie, že túto filozofickú líniu argumentácie súčasní efektívni altruisti prebrali,<sup>3</sup> pričom ju rozšírili

---

<sup>2</sup> Pojem použil T. Ord (2014, s. 183).

<sup>3</sup> Napríklad W. MacAskill (2015) a Toby Ord, ktorí sa tiež inšpirovali prácami P. Singera a T. Pogeho (Gill, 2013).

o empirické, racionalistické či prospechárske princípy, prostredníctvom ktorých sa pokúšajú posúdiť možnosti ochrany ľudských práv v najväčších zanedbávaných a kritických oblastiach.<sup>4</sup> Tento prístup napovedá už aj sám názov: altruizmus nie je nejakým nezodpovedným, nezmyselným emocionálnym obetovaním pre druhých, ale je jednoduchou snahou zlepšiť životy druhých. Efektívnosť zaisťuje, aby altruistická pomoc bola „chladnou“, optimalizovanou, aby pomoc zo zdrojov altruistických subjektov bola rozumná.

### 1.1 Tri pozície efektívneho altruizmu, významné pre ľudské práva

Na posúdenie toho, či konkrétny problém je viac alebo menej vypuklý, používajú autori efektívneho altruizmu tzv. idealizovaný etický koncept. Východiskom tohto idealizovaného etického konceptu sú tri základné komponenty:

(1) **Epistemologické:** stupeň vierohodnosti, presvedčenia, charakter postojov, dôvera (označovaná tiež ako morálna istota)<sup>5</sup> či dostatočné dôkazy o možných dôsledkoch intervencií racionálnych subjektov. Tieto nástroje umožňujú racionálnym subjektom pochopiť, ktoré smerovanie je rozhodujúce v procese praktického rozhodovania a ktoré z intervencií sú najúčinnnejšie pri ochrane ľudských práv. Napríklad stupeň dôvery a presvedčenie racionálneho subjektu pri porovnaní dvoch odlišných intervencií môžu byť odlišné na základe empirických dôkazov; je jednoduché povedať, že istá forma antimalarickej liečby je účinnejšia ako druhá, ale je oveľa náročnejšie uvažovať medzi intervenciami, ktoré sú neporovnateľné. Pre efektívnych altruistov je dôležité, aby sme o týchto epistemologických otázkach hovorili, pretože tým si pomáhajúci subjekt otvára cestu k pochopeniu rozumných spôsobov poznávania vhodných intervencií. Zároveň treba dodať, že práve tieto idealizované koncepty efektívni altruisti používajú pri praktickom rozhodovaní. To znamená, že obsažnosť ľudských práv je závislá od normatívnych princípov a empirickej neistoty (MacAskill, 2018), a to vzhľadom na naše presvedčenia a zámery efektívne maximalizovať úžitok.

(2) **Etické:** efektívni altruisti sa zvyčajne opierajú o istý druh teórie dobra a teórie morálne správneho konania, ktorých povaha môže mať metaetický charakter (spor medzi teoretikmi naturalizmu a nonnaturalizmu)<sup>6</sup> alebo morálnych teórií – tzv. morálnych pravidiel. Napríklad Toby Ord (2015) argumentuje v prospech tvrdenia, že celé naše

---

<sup>4</sup> Základné kontúry efektívneho altruizmu položili W. MacAskill a študent filozofie v Oxforde T. Ord. V súčasnosti má efektívny altruizmus svojich obhajcov v radoch analytických oxfordských filozofov a filozofiek (napr. Hilary Greavesová).

<sup>5</sup> Vo filozofii Descarta a Leibniza sa tiež stretne s pojmom morálnej istoty a pravdepodobnosti (Rey, 2018).

<sup>6</sup> K filozofickým aspektom naturalizmu a nonnaturalizmu vo vzťahu racionality a morálky pozri viac Pavlovkin (2018, 294 – 304).

morálne konanie a morálne dobro sú determinované morálnymi výmenami: sofistikované ekonomické prístupy na dosiahnutie zisku sú prítomné aj pri morálnej výmene, kde by sme mohli hovoriť o ekvivalentoch morálnej meny, morálneho vyjednávania či morálnej fúzii. V rámci morálnej výmeny nezáleží na tom, aby sme sa zaujímali o zložité filozofické zdôvodnenia ľudských práv, pretože väčší zmysel má, keď sa budeme pýtať na najefektívnejšie metódy posilnenia ich ochrany. Racionálny spôsob argumentácie obsahuje teda aj predpoklad špecifickej morálnej zodpovednosti, ktorú možno napadnúť tvrdením, že je neprípustné, aby sme uprednostňovali záujmy jednej osoby (alebo skupiny) pred druhou. MacAskill na túto kritiku poznamenáva, že tento pohľad nemôže byť správny. Potom by sme totiž nemohli povedať, že prispieť niekomu na dezert prináša väčší úžitok ako zachrániť niekomu život. Napokon, efektívni altruisti uznávajú, že akékoľvek porovnávanie konkrétnych ľudských činov musí vychádzať z nasledujúcej otázky: Pre koľko ľudí to je prospešné a do akej miery? Teda takéto etické zdôvodnenie ľudských práv sa vzťahuje na význam ľudských záujmov – teda substanciálne chápanie blaha alebo dobrého života.

(3) **Teórie rozhodovania:** zväčša tieto teórie slúžia na posúdenie a porovnanie očakávanej užitočnosti rôznych činov z hľadiska pravdepodobnosti možných výsledkov. Teórie rozhodovania sa zvyčajne používajú na identifikáciu jedného alebo viacerých krokov, ktoré maximalizujú očakávanú užitočnosť, pričom využívajú matematické, ekonomické alebo štatistické metódy. Napríklad predstavitelia efektívneho altruizmu využívajú ekonomické teórie a nástroje ako numerické úžitkové funkcie, metódy interpersonálnych komparatívnych meraní, teóriu maximalizácie očakávanej hodnoty alebo prostredníctvom ekonomických ukazovateľov poukazujú aj na nerovnomerné rozloženie zdrojov, globálno-politické a ekonomické pravidlá, ktoré determinujú charakter globálnej chudoby (určujúce spôsoby využívania daných zdrojov, znášanie nákladov a redistribúciu prospechu), či na rozhodovanie a konanie globálno-politických a ekonomických aktérov.<sup>7</sup>

Zhrňme si to. Efektívny altruizmus sa snaží byť striktno vedecký či racionalistický (napríklad využívaním teórií rozhodovania), ale aj idealistický. To značí, že ľudské práva sú vymedzené (bez toho, aby bolo o nich explicitne hovorené) na základe činov, ktoré sú najefektívnejšie, najprospešnejšie, tie, ktoré sú vo všeobecnosti najviac zanebávané, pri ktorých rozdiely medzi počiatkom a prípadnými zmenami sú veľké. Preto by sa nemali ľudské práva interpretovať v žiadnom deontologickom alebo kontraktualistickom zmysle. Tieto metafyzické východiská teda nemajú len teoreticko-metodologický význam, v skutočnosti predstavujú aj nástroje na určenie obsahu a rozsahu blaha osôb, ktoré žijú v extrémnej chudobe. Najviditeľnejšie je to v prácach W. MacAskilla

---

<sup>7</sup> Singer (2015, 120 – 121) sa pokúša aplikovať ekonomické nástroje na porovnávanie rôznych druhov výhod pri posudzovaní toho, do akej miery si ľudia vážia určité stavy.

a T. Orda, ktoré sa podľa nás zameriavajú najmä na tretiu Singerovu premisu – teda ako možno nájsť najvhodnejšiu, respektíve najefektívnejšiu charitu. V štúdiu sa tejto rovine primárne nevenujeme, hoci implicitne úzko súvisí s druhou, ktorej sa budeme venovať v nasledujúcich častiach.

## 1.2 Morálny kozmopolitizmus Singera

Práce Singera sú známe najmä v oblasti praktickej etiky, ktorej nezanedbateľnou súčasťou je aj problematika ľudských práv v kontexte chudoby v rozvojových krajinách. A hoci sa Singer nikdy explicitne nevyjadruje o ľudských právach, napriek tomu takmer vo všetkých svojich známych dielach prezentuje názory, ktorými poukazuje na ľudské práva prostredníctvom perspektívy tých, ktorí ich priamo či nepriamo môžu chrániť. To mu umožňuje zmeniť zásadné etické princípy, podľa ktorých by sa naša západná civilizácia mala riadiť. Singer sa nepýta ani na obsah, ani na povahu ľudských práv. Zaujímajú ho primárne príčiny, ktoré spôsobujú obyvateľom utrpenie, a možnosti ochrany ľudských práv. Tým problematiku ľudských práv spája s praktickou realizáciou – s morálnou povinnosťou pomáhať tým, ktorí sa ocitli v extrémnej chudobe. Singer v tejto súvislosti ponúka niekoľko dôvodov v prospech takto chápanej morálnej povinnosti.

V prvom rade poukazuje na nedokonalý charakter západnej modernej spoločnosti, ktorá prispieva k porušovaniu ľudských práv obyvateľov rozvojových krajín (Singer, 2016b, 51). Charakter ľudských práv sa v tomto zmysle nekončí len pri materiálnych potrebách, ktoré sú odnímané rozvojovým krajinám vďaka politickým a hospodárskym medzinárodným pomerom, ale aj samotným správaním obyvateľov rozvinutého sveta – napríklad používaním automobilov s vyššou spotrebou (Singer, 2006, 18).<sup>8</sup> Taktiež obyvatelia rozvinutého sveta aj svojím nepriamym správaním berú ľahkovážne problém chudoby. Dôkazom tohto tvrdenia je luxusný spôsob života (Singer, 2016a, 34). Singer týmto negatívnym opisom správanie obyvateľov západného sveta nepriamo akceptuje, pretože kritikou sa ich pokúša oslovit', aby racionálne zvážili a vysvetlili svoje nepodložené a mylné názory na základné etické princípy.

Prehodnotenie základných morálnych princíпов tkvie aj v odmietnutí všeobecne uznávaného princípu, podľa ktorého naše morálne povinnosti voči rodine a blízkym priateľom sú pre nás závažnejšie a náročnejšie ako naše morálne záväzky voči tým, ktorí sú od nás psychologicky či fyzicky vzdialení. Tieto morálne intuície sú len pocity a tendencie, ktoré majú hodnotu prežitia, nič viac (Singer, 2006, 138). Sám základ pre-

---

<sup>8</sup> Pozri tiež Sťahel (2015, 9; 2018, 1 – 13) a k environmentálnemu princípu zodpovednosti pozri Smolková (2018, 731 – 741). K téze o modernom subjekte spojeného s ekologickými katastrofami pozri aj Keck (2017, 32).

ferenčného zaobchádzania s našimi blízkymi je chybný a svojvoľný. Preto Singer odmieta, aby sa ochrana ľudských práv obmedzila na oblasť rodinných prahov a hraníc národných štátov (Singer, 2006, 127). Dôvodom tohto záveru je presvedčenie, že naše psychologické predispozície sú nepostačujúce. Napokon, ako aj sám píše: „Veľa z nášho správania je založené na veľmi rýchlych, inštinktívnych, emocionálne založených odpovediach. Aj keď sme schopní rozhodnúť sa, čo robiť na základe racionálnych myšlienkových procesov, takéto rozhodnutia sa často ukážu ako menej silné ako naše inštinktívne pocity.“<sup>9</sup> Z tohto pohľadu podľa Singera morálne predpisy nemôžu uvádzať fakty alebo dokonca obmedzovať morálne predpisy na základe poznatkov o nedokonalom svete. Inak povedané, morálne predpisy majú vyjadrovať morálne presvedčenie a sú vyslovované, aby vyjavili pravdu o našich povinnostiach a dôvodoch.

Z toho, čo bolo doposiaľ naznačené, vyplýva, že Singer obhajuje tvrdenie, podľa ktorého naše normatívne dôvody slúžia na opis toho, čo by sme mali robiť. Tieto normatívne dôvody nesmú byť založené na túžbach či osobných preferenciách, ale na univerzálnej perspektíve (Singer, 2009, 47 – 49), čo však neznamená, že tieto všeobecné predpisy nie sú aplikovateľné v praktickom konaní. Práve naopak, aplikovanie všeobecného predpisu na konkrétny čin musí byť konfrontované s normatívnymi dôvodmi, aby sme zistili, či môžeme akceptovať tento predpis vo všetkých situáciách, reálnych alebo hypotetických, ktoré sú vo svojich univerzálnych znakoch podobné.

Pokiaľ ide o obsah normatívneho dôvodu, ako sme už aj naznačili, ten je podmienený univerzálnou perspektívou, podľa ktorej sa záujmy ostatných berú do úvahy rovnako ako naše vlastné. Jadrom tejto myšlienky morálneho kozmopolitizmu je teda to, že každá ľudská bytosť má rovnakú morálnu hodnotu a rovnaká morálna hodnota vytvára určité morálne povinnosti, ktoré majú univerzálny dosah. Naše povinnosti voči ostatným sa berú rovnako ako voči našim blízkym.<sup>10</sup> Singer napokon obhajuje názor, že každý sa usiluje zmierniť bolesť druhých bez ohľadu na trpiaceho. Takýto nezávislý a nestranný dôvod nie je viazaný na žiadne preferencie človeka (Singer, 1993, 317).

Filozofické zdôvodnenia ľudských práv morálneho kozmopolitizmu možno dovoliť aj na základe neurovedeckých výskumov. Lazari-Radeková a Singer (2017, 40) sa odvolávajú na výskum J. Greeneho (2013, kap. 4 a 5), podľa ktorého ľudské morálne uvažovanie má dva hlavné procesy: spontánny a korigovaný. Spontánne morálne uvažovanie sa vyvíjalo počas niekoľkých tisícročí a slúži nám najmä pri bežných emocionálnych zrýchlených reakciách, zatiaľ čo korigované uvažovanie jasne

---

<sup>9</sup> Vychádzame z článkov uverejnených v knihe Singer (2016b).

<sup>10</sup> K intersubjektívnemu pochopeniu univerzálnych ľudských práv v Tugendhatovej antropológii pozri Muránsky (2017, 808) a k antropologickej kritike ľudskej prirodzenosti pozri Zarka (2018, 783 – 785).

ukázalo, že sa snažíme konať racionálne, aby sme zabezpečili najvyššiu možnú úroveň úžitku. Na základe tohto výskumu obhajujú myšlienku, že aj z tohto dôvodu treba upraviť či riadiť ľudskú prirodzenosť, aby altruistické správanie nebolo ovplyvnené príslušnosťou k skupine (Bruneau, Dufour, et al., 2012).<sup>11</sup> Steven Pinker (2012, kap. 9) v tomto duchu navrhuje, aby sa na podporu zmeny ľudskej prirodzenosti rozprašoval do vzduchu oxytocín, ktorý stimuluje empatické procesy v ľudskom mozgu, čo by urýchlilo formovanie globálneho empatického vedomia. Efektívni altruisti sa odvolávajú aj na výskumy (Lazari-Radek & Singer 2017, 111), ktoré potvrdzujú hypotézu, že altruistická orientácia na druhých je pravdepodobne najspôhlivejší spôsob, ako môže altruista nadobudnúť osobné blaho (Thoits & Hewitt, 2001). Druhá rovina naturalizmu sa týka prijímateľov pomoci, pretože skupina prijímateľov je závislá od empiricky potvrdeného úžitku (tzv. minimalizácie počtu umierajúcich, maximalizácie šťastia, efektívneho vynakladania prostriedkov, cenovej efektívnosti intervencií a iné). Charakteristika prijímateľov nie je primárnou záležitosťou, keďže efektívny altruista sleduje účinky žiaducich alebo nežiaducich dôsledkov. Lazari-Radek a Singer sa vo *Veľmi krátkom úvode do utilitarizmu* (2017, 116) hlásia k najjednoduchšej verzii utilitarizmu – teda k maximalizácii šťastia.

Morálny kozmopolitizmus prezentovaný v Singerových prácach sa teda zameriava na obhajobu negatívnej morálnej povinnosti, ktorá vychádza z klasickej utilitaristickej myšlienky nestrannosti a maximalizácie úžitku. V tomto zmysle sa utilitaristi snažia maximalizovať úžitok za rôznych podmienok, pričom konkrétne činy, ktoré budú za týchto okolností správne alebo nesprávne, sa budú veľmi líšiť od konkrétnych skutkov, ktoré sú pre nás správne alebo nesprávne z pohľadu reflexívnej morálky.<sup>12</sup> Jednoducho povedané, pre utilitaristu je kľúčové maximalizovať úžitok, pretože žiadna iná morálka (okrem utilitarizmu) nemôže obhájiť myšlienku maximalizácie úžitku.<sup>13</sup> Takéto morálne zdôvodnenie efektívneho altruizmu okrem filozoficko-morálnych a metafyzických rovín zahŕňa aj inštitucionálno-politickú, ktorú priblížime v nasledujúcej časti.

---

<sup>11</sup> Efektívni altruisti odmietajú tradičné teórie altruizmu – teóriu prosociálneho správania, recipročný altruizmus či evolučný altruizmus, pretože všetky interpretujú altruistické správanie ako čin veľkorysosti alebo lásky.

<sup>12</sup> V utilitaristickej tradícii existujú dva hlavné konprehenzívne prístupy: utilitarizmus činu a utilitarizmus pravidiel. Utilitarizmus činu posudzuje každý jednotlivý čin z hľadiska jeho dôsledkov. Utilitarizmus pravidiel posudzuje činy na základe toho, či sú v súlade s podstatnými morálnymi pravidlami a či akceptovanie pravidiel prináša najlepší výsledok. Efektívni altruisti spravidla obhajujú pozície utilitarizmu činu (Lazari-Radek a Singer, 2017, 91). Singera možno interpretovať aj ako zástancu utilitarizmu pravidiel (2009, 15). Okrem týchto podôb utilitarizmu existujú aj iné, pričom sa môžu navzájom radikálne líšiť v tom, čo je hodnotné, a teda aj z hľadiska ich praktických dôsledkov. Štandardne ide o hedonizmus, preferenčný utilitarizmus, ale aj o rôzne negatívne podoby utilitarizmu.

<sup>13</sup> K problematike univerzálneho chápania ľudských práv pozri Sedová (2018, 319) a Palovičová (2017, 46 – 48).

### 1.3 Poggeho inštitucionálno-politické chápanie ľudských práv

Efektívny altruizmus obsahuje metafyzické princípy, ktoré sa však usiluje aplikovať do praxe, a to vrátane metacharitatívnych organizácií efektívneho altruizmu, charitatívnych organizácií ovplyvnených efektívnym altruizmom, blogov, konferencií, vedeckých prác a webových stránok s kariérnym poradenstvom. Jedným z praktických politických prístupov je aj inštitucionálno-politický rámec ľudských práv Thomasa W. Poggeho, ktorý rozpracoval v diele *Svetová chudoba a ľudské práva*.<sup>14</sup>

Poggeho argumentácia sa značne podobá argumentácii Singera (2006), pretože v prvom rade sa opiera o štatistické fakty súvisiace s rozložením globálneho bohatstva, mierou chudoby či úmrtnosti. Na základe týchto poznatkov Pogge označuje globálnu chudobu za morálnu katastrofu (Pogge, 2002, 4), ktorú vo veľkej miere spôsobujú aj občania západného sveta (napríklad obmedzovaním morálnych noriem zaisťujúcich obživu a dôstojnosť tých najzraniteľnejších).<sup>15</sup> Ako vidíme, politické zdôvodnenie ľudských práv sa vo veľkej miere zameriava na také globálne, hospodárske a politické znaky globálnej spravodlivosti, ktoré významne podporujú pretrvávajúcu závažnú chudobu, a z nich na medzinárodnej úrovni extrahuje konkrétne reformné politické opatrenia, ktoré majú ako svoju povinnosť uplatňovať najmä obyvatelia západných krajín. V prvom rade Pogge vidí možnosť reformovať medzinárodný systém tak, aby bol schopný zabezpečiť bezpečný prístup k objektom ľudských práv pre ľudí žijúcich v extrémnej chudobe,<sup>16</sup> a to napríklad prostredníctvom väčšej rozptýlenosti vládnej autority jednotlivých štátov (Pogge, 2002, 178).

Negatívne formulovaná povinnosť, ako sme ju načrtli v tvorbe Poggeho, nepredstavuje jediný filozofický prístup; vo filozofii sa môžeme stretnúť aj s pozitívnou morálnou povinnosťou. Tá predkladá zdôvodnenia na zmiernenie nepriaznivých podmienok druhých. Efektívny altruizmus si kladie za svoju povinnosť pomáhať pozitívne, pretože obyvatelia bohatých štátov môžu jednoducho zmierniť podmienky chudobných. Rozdiel medzi negatívnou a pozitívnou povinnosťou možno ukázať na prostom príklade. Ak budeme nejakým spôsobom podporovať globálny obchod, a ten poškodzuje chudobných, pravdepodobne budeme mať negatívnu morálnu povinnosť zabrániť utrpeniu. Ak však darujeme finančné prostriedky na nadáciu proti malárii (AMF), pravdepodobne budeme mať pozitívnu morálnu povinnosť (nie sme zodpovední za výskyt malárie, ale môžeme cítiť potrebu pomôcť, pretože skrátka môžeme).

Podľa nás efektívnym altruistom nezáleží primárne na rozdieli medzi negatívnymi a pozitívnymi povinnosťami: jednoducho máme povinnosť maximalizovať dobro a zabrániť maximálnemu množstvu zla bez ohľadu na našu zodpovednosť a povinnosť.

---

<sup>14</sup> Pozri tiež Marcinková (2012).

<sup>15</sup> Pozri tiež Hulme (2016).

<sup>16</sup> Pozri tiež Singer (2016a, kap. 2).



Iste, je ťažké rozlíšiť pozitívne a negatívne povinnosti v oblasti medzinárodnej pomoci, ale zdá sa nám, že vo väčšine prípadov efektívni altruisti argumentujú v medziach negatívnej povinnosti. Napríklad Pogge pri inštitucionálnej ochrane ľudských práv argumentuje v rámci negatívnej povinnosti v normatívnom jazyku: „Ľudské právo X vám dáva morálny nárok voči všetkým ostatným, že každý z nich (najmä obyvatelia zo západných spoločností) spraví, čo je v jeho moci, aby zaistil, aby ste mali X“ (Pogge, 2005, 64). Negatívnu povinnosť možno doložiť v prípade Singera (2009, 17) aj na prípade topiaceho sa dieťaťa v rybníku.<sup>17</sup>

Hoci efektívni altruisti implicitne uznávajú negatívnu povinnosť, napriek tomu ju neberú do úvahy. Efektívni altruisti sa zamýšľajú nad maximalizáciou dobra, avšak nikde sa nezaoberajú mierou individuálnej zodpovednosti a rozsahom škôd občanov západných krajín, štátov či medzinárodných inštitúcií. Tento problém sa objavuje aj v Poggeho práci, pretože spája problémy morálnej zodpovednosti s politicko-právnou funkciou ľudských práv. Výhodou tohto prístupu je, že zohľadňuje a zdôrazňuje inštitucionálne bariéry, ktoré môžu obmedzovať realizáciu ľudských práv, no na druhej strane nie je úplne jasné, ktorí konkrétni jednotlivci, konkrétne štáty či medzinárodné inštitúcie a v akom rozsahu majú povinnosti identické s ľudskými právami.

## **2. Vybrané kritické námietky voči chápaniu ľudských práv v efektívnom altruizme**

### **2.1 Transformácia tradičných morálnych základov**

Prvý problém pri chápaní ľudských práv tkvie v Singerovej téze, že by sme mali radikálne transformovať našu morálku, a to tak, aby v jej základoch nebol konštituovaný princíp preferenčného zaobchádzania s našimi blízkymi. Týmto postupom Singer uznáva, že v základoch našej morálky sú síce isté sociálne poznatky o našom správaní, zároveň však odmieta, aby na týchto základoch bola postavená morálka. Problémom tohto postupu je, že spochybňuje morálnu intuíciu len na základe presvedčenia, že sociobiologické fakty principiálne dokazujú nesprávnosť základov morálky.

Ak sa Singer pokúša preukázať, že naše morálne intuície v tejto oblasti sú nesprávne, nestačí argumentovať, že uvedené správanie neprispieva k najväčšiemu šťastiu najväčšieho počtu ľudí. Okrem tohto musí dokázať, že psychologické príbuzenské väzby – akými sú bezpochyby osobitá láska matky, otca, súrodencov, detí – sú zvrátené. Samozrejme, takáto argumentácia by bola v príkrom rozpore so sociálnou praxou.<sup>18</sup> Avšak Singer sa o to pokúša, keď používa psychologické fakty na zdôvodnenie normatívneho postupu, v ktorom príbuzenská preferencia neprospieva iným. Asi v tejto súvislosti netreba zdôrazňovať, že normatívne postupy nemusia principiálne vychádzať

---

<sup>17</sup> Pogge je skôr deontológ, zatiaľ čo väčšina efektívnych altruistov sú konzekvencialisti.

<sup>18</sup> V štúdií Koubová a Urban (2018, 719) rovnako zdôrazňujú, že aj etika starostlivosti vychádza z predpokladu, že každá ľudská bytosť je podstatne závislá od vzťahov s inými osobami.

zo skutočnosti – teda normatívnosť nie je redukovateľná na fakty. To je aj dôvod, prečo sú hodnoty a fakty tak často v konflikte, čo sa prejavuje aj v kozmopolitnom Singerovom chápaní ľudských práv.

## 2.2 Epistemologické limity

Ak sa altruistický subjekt pokúša uplatniť morálne kódy alebo morálne princípy maximalizácie úžitku, musí sa vysporiadať s námietkou, podľa ktorej ľudské bytosti nikdy nevedia, aký zákon alebo systém pravidiel alebo univerzálnych postupov by bol definitívne optimálny.<sup>19</sup> Takže ak efektívny altruizmus vyžaduje, aby sme si vybrali optimálny čin alebo konali v súlade s optimálnym súborom pravidiel alebo univerzálnych postupov, je dosť možné, že zlyháme a budeme sa ich musieť vzdať. Samozrejme, táto námietka je v literatúre pomerne živá a vyvoláva vo filozofických konzekvencialistických kruhoch rôzne reakcie.<sup>20</sup>

Konzekvencializmus túto námietku rieši dvoma líniami argumentácie: buď subjektivistickou, pri ktorej celé ťažisko problému poznania a morálnej zodpovednosti je na epistemickom subjekte; alebo objektivistickou, v ktorom rozhodujúcu úlohu poznania určuje autorita. Subjektivistický pohľad požaduje iba konanie, ktoré je v súlade s pravidlami alebo sociálnymi praktikami, ktorým epistemický subjekt dôveruje (je oprávnený veriť im), že sú optimálne. Ako píše T. W. Pogge: „Morálne údaje (naša intuícia alebo najhlbšie presvedčenie) sú to, čím sú, a koherentnosť je v každom prípade v očiach pozorovateľa“ (2002, 101). Problémom tohto individuálneho prístupu je, že vhodnosť alebo efektívnosť daných činov nemôže pochádzať len z individuálneho rozhodovania, pretože takéto subjektívne prístupy nie sú adekvátne vzhľadom na zdôvodnenie všeobecného práva, keďže vedú k subjektívne premenlivým požiadavkám. Z tohto dôvodu altruistický subjekt by mal brať ohľad aj na kolektívne (resp. inštitucionálne) rozhodovanie.<sup>21</sup>

Na prvý pohľad argumentácia subjektivismu vyzerá ako základ pre argumentáciu proti objektivismu. V skutočnosti snaha nachádzať istotu v subjekte má pôvod v tvrdení objektivistov, že ľudský úsudok o tom, čo je dobré, nie je spoľahlivý, a preto by sa mal opierať o nejakú autoritu (v prípade efektívneho altruizmu autoritou môže byť filantropická organizácia, ktorá identifikuje najefektívnejšie intervenčné spôsoby).<sup>22</sup> Argumentovať proti objektivistickým prístupom možno na základe obáv z možného zneužitia a potenciálnych negatívnych vedľajších účinkov, ktoré sú reálne a relevantné

<sup>19</sup> Pozri viac prácu napríklad Brandta (1992) a článok MacAskilla (2016).

<sup>20</sup> Podľa konzekvencialistov kritika antiracionalistov je nedostatočná, keďže racionálny kalkul založený na výhodách a nevýhodách je prítomný aj pri uznaní rešpektu (Pettit, 1994).

<sup>21</sup> Túto námietku možno vzniesť napríklad voči MacAskillovej komparatívno-subjektívnej teórii (2016).

<sup>22</sup> Tento problém bol reálne pomenovaný v diskusii na stránkach efektívneho altruizmu (Drescher, 2017).

pre akýkoľvek pokus o odôvodnenie legálneho zasahovania autority do rozhodovania subjektu. Takáto argumentácia spätne vedie ku kognitívnym charakteristikám subjektu. Ponechať celú ťarchu problému na subjekte je podľa nás nesprávne. Totiž podstata problému podľa nás tkvie v tom, že všetky pravidlá teoretického rozhodovania mlčky predpokladajú porovnateľnosť individuálnych predstáv o výslednom prospechu a úžitku daného konania, čo však v rovine empirie nemožno realizovať. Preto ochrana ľudských práv bude vecou náhody a bude závisieť od empirickej reality alebo hypotetického modelovania.

### **2.3 Morálna, politická a právna normatívnosť ľudských práv**

Z doposiaľ načrtnutých úvah vyplýva, že sme sa sústredili na psychologicko-morálnu a epistemicko-subjektivistickú rovinu, ktorá predstavuje rozhodujúci rámec pre zdôvodnenie tých ľudských práv, ktoré sú podľa efektívneho altruizmu najväčšmi zanedbávané. Do týchto rámcov treba zahrnúť aj iné, ktoré sa týkajú výlučne morálneho, politického či právneho zdôvodnenia ľudských práv. Zatiaľ čo Singerov kozmopolitizmus sa sústreďuje na psychologické a morálne zdôvodnenie, Poggeho teoretické východiská sa zameriavajú na politickú normatívnosť ľudských práv, pričom obidva prístupy majú svoje nedostatky.

Singerov morálny kozmopolitizmus sa zacieluje na príliš špecifický opis a hodnotenie niektorých situácií, ktoré slúžia ako normatívne stanovisko k morálnemu odsúdeniu občanov, štátov a vlád, keď konajú zle vo vzťahu k obyvateľom tretieho sveta. Zároveň morálne chápanie ľudských práv zdôvodňuje niektoré medzinárodné činy (podpísanie, ratifikáciu a zmenu a doplnenie medzinárodných zmlúv), ale aj ospravedlňuje celý rad medzinárodných zásahov. Problémom morálneho zdôvodnenia ľudských práv je to, že odkazuje na prax v oblasti ľudských práv nanajvýš ako na skúšku svojho teoretického návrhu. To znamená, že morálna kategória „vnímajúcej bytosti“ zachytáva zmysel, v ktorom sú ľudské práva základnými morálnymi požiadavkami, pričom jej platnosť nie je závislá od podmienených empirických faktov. To je aj príčinou, prečo toto stanovisko nie je schopné obsiahnuť niektoré nároky a požiadavky v rámci konkrétnych kontextov.

Pokiaľ ide o politické zdôvodnenie ľudských práv, to vychádza z predpokladu, že ľudské práva slúžia ako praktické zdôvodnenia konkrétnych politických rozhodnutí a činov. V Poggeho prístupe povaha, štruktúra a obsah ľudských práv sú plne závislé od globálnej politickej praxe – teda medzinárodného systému či jeho aktérov. Preto je celá argumentácia postavená na radikálnej premene globálneho systému. Problémom tohto prístupu je, že neberie do úvahy právny rámec, ktorého súčasťou nie sú len medzinárodné inštitúcie, ale aj súdne orgány jednotlivých štátov a vnútroštátna právna prax. Kritici efektívneho altruizmu v tomto zmysle zdôrazňujú, že pri riešení globálnej

chudoby treba vykonať konkrétne vnútroštátne politické, inštitucionálne či právne reformy (Lichtenberg, 2015). Východiskom tejto argumentácie je téza, že inštitucionálne reformy – akými sú napríklad demokratizačné reformy v oblasti individuálnej a politickej slobody – ovplyvňujú znižovanie chudoby v konkrétnych štátoch (Sen, 2009, 342; Halperin et al., 2005).<sup>23</sup> Toto politické normatívne zdôvodnenie určuje, ktoré právne nástroje by mohli byť uplatnené pri úvahách o blahu, ako napríklad koncepcia spôsobilosti (Sen, 1993, 31).<sup>24</sup>

Morálne a politické normatívne zdôvodnenie ľudských práv podľa nás vo všeobecnosti takmer vôbec nereflektuje právny rozmer ľudských práv. Politické zdôvodnenia dospievajú k záveru, že medzinárodné inštitúcie nie sú schopné potrestať porušovateľov práv rozvojových krajín, no zároveň akosi zabúdajú na právny princíp subsidiarity, z ktorého jednoznačne vyplýva, že právny a súdny rozmer ľudských práv sa vykonáva najmä na úrovni vnútorných praktík štátu. Tieto praktiky vo veľkej miere určujú a identifikujú práva, vymedzujú charakteristiky konkrétnych držiteľov práv či vymedzujú pôvod týchto práv. Z tohto dôvodu politické a morálne zdôvodnenia ľudských práv síce legitimizujú ľudské práva na medzinárodnej úrovni, ale len veľmi okrajovo reflektujú miestnu právnu a súdnu prax v konkrétnych štátoch, ktorých sa týka chudoba. Navyše, ako sme už aj naznačili, z morálneho aj politického zdôvodnenia ľudských práv nie je celkom jasné, kto a v akom rozsahu spôsobuje škody rozvojovým krajinám a kto a v akom rozsahu má uskutočniť konkrétne politické opatrenia.

## Záver

Hoci vo filozofii efektívneho altruizmu sa priamo nestretáme s explicitným problematizovaním ľudských práv, v štúdiu sme sa pokúsili načrtnúť implicitné filozofické východiská, ktoré súvisia so zdôvodnením ľudských práv. V prvej časti sme poukázali na Singerov morálny kozmopolitizmus, pričom v druhej časti sme zdôraznili, že prísne presadenie morálneho diskurzu ľudských práv je nepostačujúce, keďže je v rozpore so sociálnou praxou. Okrem morálnej roviny sme sa sústredili na politickú normatívnosť ľudských práv u Poggeho, ktorá nedostatočne objasňuje, ktoré subjekty by mali prebrať zodpovednosť za nevyhovujúce podmienky občanov v rozvojových krajinách. Napokon sme dospeli k záveru, že morálne, a taktiež politické zdôvodnenia ľudských práv len veľmi okrajovo reflektujú ich právnu rovinu. Tým, že oba prístupy nezohľadňujú situovanosť práv (spôsob, akým sa uplatňujú, a ich interpretáciu

---

<sup>23</sup> Podľa Singera demokratické vlády (legitimizované väčšinou) nie sú garanciou dodržiavania ľudských práv, ale zároveň pripomína, že otvorené procesy môžu zabrániť ich prípadnému porušovaniu (Singer, 2006, 118 – 119). K súčasnej povahe demokracie pozri taktiež Šaradín (2017, 306 – 311).

<sup>24</sup> G. Schweiger a G. Graf (2015) sa pokúšajú aplikovať prístup spôsobilosti na problém chudoby v kontexte globálnej spravodlivosti a medzinárodnej politickej teórie (pozri kap. 4).

v konkrétnej sociálnej praxi), neposkytujú konkrétne riešenia. Obom prístupom by pomohlo, keby sa nesústredili len na zdôvodnenie univerzálnej spravodlivosti, nestrannosti či psychologické predispozície altruistických subjektov, ale väčšmi sa venovali kontextovým procesom zdôvodňovania ľudských práv v konkrétnej sociálnej praxi.

## Literatúra

- BRANDT, R. B. (1992): *Morality, Utilitarianism, and Rights*. New York: Cambridge University Press.
- BRUNEAU, E. G., DUFOUR, N., SAXE, R. (2012): Social cognition in members of conflict groups: behavioural and neural responses in Arabs, Israelis and South Americans to each other's misfortunes. *Philosophical Transactions Biological Sciences*, 367 (1589), 717 – 730. [<https://royalsocietypublishing.org/doi/10.1098/rstb.2011.0293>]
- DENEULIN, S., CROCKER D. (2006): *Capability and Democracy*. HDCA Introductory Briefing Note. [online]. Human Development & Capability Association. Dostupné na: <https://hd-ca.org/publications/capability-and-democracy> (Navštívené 13. 1. 2019).
- DRESCHER, D. (2017): *Cause Area: Human Rights in North Korea*. [online]. Effective Altruism Forum. Dostupné na: [http://effective-altruism.com/ea/1hm/cause\\_area\\_human\\_rights\\_in\\_north\\_korea/](http://effective-altruism.com/ea/1hm/cause_area_human_rights_in_north_korea/) (Navštívené: 11. 1. 2019).
- GILL, M. (2013): The man who gives away a third of his income. [online]. *New Statesman*. Dostupné na: <https://www.newstatesman.com/business/2013/01/man-who-gives-away-third-his-income> (Navštívené: 11. 5. 2019).
- GREENE, J. (2013): *Moral Tribes: Emotion, Reason, and the Tap Between us and Them*. New York: Penguin Press.
- HALPERIN, M. H., SIEGLE, J. T., WEINSTEIN M. M. (2005): *The Democracy Advantage: How Democracies Promote Prosperity and Peace*. New York: Routledge.
- HULME, D. (2016): *Should Rich Nations Help the Poor?* Cambridge: Polity.
- KECK, F. (2017): Rozpúšťanie subjektu a ekologická katastrofa u Leviho-Straussa. *Filozofia*, 72 (1), 31 – 45.
- KOUBOVÁ, A., URBAN, P. (2018): Vztahové pojetí morální subjektivity mezi etikou péče a teorií hry Donalda Winnicotta. *Filozofia*, 73 (9), 717 – 730.
- LICHTENBERG, J. (2015): Peter Singer's Extremely Altruistic Heirs. [online]. The New Republic. Dostupné na: <https://newrepublic.com/article/124690/peter-Singers-extremely-altruistic-heirs> (Navštívené: 11. 1. 2019).
- LAZARI-RADEK, K., SINGER, P. (2017): *Utilitarianism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- MACASKILL, W. (2013): What Charity Navigator Gets Wrong About Effective Altruism. *Stanford Social Innovation Review*. Dostupné na: [https://ssir.org/articles/entry/what\\_charity\\_navigator\\_gets\\_wrong\\_about\\_effective\\_altruism](https://ssir.org/articles/entry/what_charity_navigator_gets_wrong_about_effective_altruism) (Navštívené: 11. 5. 2019).
- MACASKILL, W. (2015): *Doing Good Better: Effective Altruism and a Radical New Way to Make a Difference*. London: Guardian Faber Publishing.
- MACASKILL, W. (2016): Normative Uncertainty as a Voting Problem. *Mind*, 125 (500). [<https://doi.org/10.1093/mind/fzv169>]

- MACASKILL, W., ORD, T. (2018): Why Maximize Expected Choice-Worthiness? *Nous*, 52 (1), 1 – 27.  
[https://doi.org/10.1111/nous.12264]
- MARCINKOVÁ, H. (2012): Extrémna chudoba ako problém zanedbania negatívnych povinností globálnej spravodlivosti. *Filozofia*, 67 (8), 731 – 742.
- MURÁNSKY, M. (2017): Neriešiteľný problém univerzalizmu v Tugendhatovej antropológii. *Filozofia*, 72 (10), 800 – 812.
- ORD, T. (2014): Global poverty and the demands of morality. In: Perry, J. (eds.) *God, the Good, and Utilitarianism: Perspectives on Peter Singer*. New York: Cambridge university press, 177 – 191.
- ORD, T. 2015. Moral Trade. *Ethics*, 126 (1), 118 – 138.
- PALOVIČOVÁ, Z. (2017): *Ambivalentnosť ľudských práv a neurčitost' ich pojmu z pohľadu filozofie*. Bratislava: VEDA.
- PAVLOVKIN, K. (2018): Vzťah racionality k morálke. *Filozofia*, 73 (4), 294 – 304.
- PETIT, P. (1994): Consequentialism and moral psychology. *International Journal of Philosophical Studies*, 2 (1), 1 – 17.
- PINKER, (2012): *The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined*. New York: Penguin Books.
- POGGE, T. (2002): *World Poverty and Human Rights*. Cambridge: Polity Press.
- POGGE, T. (2005): Severe Poverty as a Violation of Negative Duties (Reply to the Critics). *Ethics and International Affairs*, 19 (1), 55 – 83.
- REY, A.-L. (2018): Morálna istota v Leibnizovej prírodnej filozofii. *Filozofia*, 73 (7), 520 – 528.
- SEDOVÁ, T. (2018): Jánusovská tvár ľudských práv: medzi ľudskou dôstojnosťou a právom mať práva. Na margo troch kníh o problematike ľudských práv. *Filozofia*, 73 (4), 318 – 328.
- SEN, A. (1993): Capability and Well-Being. In: Nussbaum M. and Sen, A. *The Quality of Life*. Oxford: Clarendon Press, 30 – 53.
- SEN, A. (2009): *The Idea of Justice*. Cambridge, Massachusetts: Belknap Press.
- SCHWEIGER G., GRAF G. (2015): *A Philosophical Examination of Social Justice and Child Poverty*. Salzburg: Palgrave Macmillan.
- SINGER, P. (1972): Famine, Affluence, and Morality. *Philosophy and Public Affairs*, 1 (1), 229 – 243.
- SINGER, P. (1993): *Practical Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SINGER, P. (2006): *Jeden svet etika globalizácie*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov.
- SINGER, P. (2009): *The Life You Can Save: Acting Now to End World Poverty*. New York: Random House.
- SINGER, P. (2015): *The Most Good You Can Do. How Effective Altruism Is Changing Ideas About Living Ethically*. New Haven and London: Yale University.
- SINGER, P. & GATES, M. (2016a): *Famine, Affluence, and Morality*. Oxford: Oxford University Press.
- SINGER, P. (2016b): *Ethics in the Real World. 86 Brief Essays on Things that Matter*. Princeton: University Press.
- SMOLKOVÁ, E. (2018): K otázke vplyvu Hansa Jonasa na súčasnú etiku. *Filozofia*, 73 (9), 731 – 741.

- SŤAHEL, R. (2015): Environmentálna zodpovednosť a environmentálna bezpečnosť. *Filozofia*, 70 (1), 1 – 12.
- SŤAHEL, R. (2018): Environmentalizmus ako politická filozofia pre 21. storočie. *Filozofia*, 73 (1), 1 – 13.
- ŠARADÍN, P. (2017): Úvahy o súčasnej demokracii. *Filozofia*, 72 (4), 306 – 311.
- THOITS, P. A., HEWITT, L. N. (2001): Volunteer work and well-being. *Journal of Health and Social Behavior*, 42 (2), 115 – 131.
- ZARKA Y. (2018): Má ešte pojem ľudská prirodzenosť zmysel? *Filozofia*, 73 (10), 777 – 789.

---

Príspevok vznikol ako súčasť grantového projektu VEGA 1/0132/17 *Právo na nezávislý život a začlenenie do spoločnosti osôb s postihnutím z pohľadu sociálnej a politickej filozofie*.

---

Martin Foltin  
Filozofický ústav SAV  
Klemensova 19  
813 64 Bratislava 1,  
Slovenská republika  
e-mail: mart.foltin@gmail.com  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3981-7811>